

Starověk (nejstarší civilizace, nejstarší literatura - **3. tisíciletí př. n. l.** = **Epos o Gilgamešovi** nedochoval se celý, verše, přísný vládce nutí obyvatele Uruku stavět hradby, žádají bohy o pomoc, ti posílají polodivokého Enkidua, spřátelí se s Gilgamešem, Enkidu umírá a G. hledá nesmrtelnost – má být ukrytá v květině v moři, nakonec se vrací domů, pokračuje stavba hradeb = jeho nesmrtelnost, dílo, které po něm zbyde; součást = i příběh o potopě světa)

Bible = Starý zákon (1. tisíciletí př. n. l. hebrejská literatura, Tóra – pět knih Mojžíšových = vznik světa, Proroci, básnické a historické knihy) **a Nový zákon (1. století n. l.** řecky, evangelia Matoušovo, Markovo, Lukášovo a Janovo o životě, umučení a zmrtvýchvstání Ježíše Krista, skutky apoštolů, epištoly (dopisy), Zjevení sv. Jana (Apokalypsa – konec světa, poslední soud)

Antika (rozvoj společnosti, umění, kultury – poznání, zájem o člověka)

Řecká **8. století př. n. l.**

epika = mýty (báje) - **Homér** (epos Ilias a Odyssea), **Ezop** (bajky), drama = **Sofokles** (Král Oidipus) Římská **3. století př. n. l. – 475 n. l.**

Plautus (Komedie o hrnci - vliv na Moliere- Lakomec), **Ovidius** (Umění milovat, Metamorfózy / Proměny – báje)

Středověk (5. – 15. století)

= lit. se obvykle přednášela mluveným slovem, psána latinsky, později v národních jazycích

Členění: literatura duchovní (lyrika = modlitby, žalmy, hymny; epika = apokryfy, legendy; drama = biblické hry // **Nový Zákon**) a světská (lyrika = dvorská, milostná; epika = hrdinské a rytířské eposy; cestopisy, dopisy, kroniky; drama = interludia, frašky)

Díla: **Píseň o Rolandovi** (epos Francie o bojích Karla Velikého s pohany a jeho nejodvážnějším rytířem, který umírá zradou vlastních vojáků)

České písemnictví – staroslověnská lit. **Konstantin a Metoděj 9. st. n. l.** Velká Morava, písmo hlaholice a cyrilice, Proglas = předmluva k překladu evangelia, panonské legendy o životě K+M; latinská lit. **Kristiánova legenda** 10. st. (Život a utrpení s. Václava a jeho babičky sv. Ludmily), **Kosmas** Kronika česká 11. – 12. st.; česká lit. 11. st. **Hospodine, pomiluj ny** (Bože, smiluj se nad námi) = duchovní píseň, Svatý Václave 12. st., **Alexandreis** 14. st. rytířský epos, **kronika tak řečeného Dalimila** pověsti, **Mastičkář** 14. st. drama, původně náboženské x část hry popisující tržiště, podvody prodejců, užity i vulgarismy, **Podkoní a žák** satirická skladba, ve kt. se hádá student se sluhou, kdo je na tom lépe / hůř, nakonec se poperou, **Jan Hus** (doba předhusitská – kazatelé, kritici církve) rektor univerzity, kněz, odsuzuje postupy církve – prodávání odpustků, O církvi, Knížky o svatokupectví, O pravopise českém (změna spřežkového pravopisu – nabodeníčko krátké = háček, dlouhé = čárka)

Renesance a humanismus (vznik Itálie **14. - 16. století**)

= znovuorození (návrat) antických ideálů a jejich rozvoj - centrem zájmu se stává člověk, důraz na světskou stránku života, krásu, prožívání života, důraz na rozum, zkoumání člověka, rozvoj věd, svoboda rozhodování; renesanční osobnost = všestranně rozvinutá, mnoho zájmů

představitelé: ITA - **Dante Alighieri** (epická báseň Božská komedie), **Francesco Petrarca** (Sonety Lauře), **Giovanni Boccaccio** (Dekameron); FRA - **Francois Villon** (Velký a malý testament), Francois Rabelaise (Gargantua a Pantagruel); ŠPA - **Miguel de Cervantes y Saavedra** (Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha); VB - **William Shakespeare** (tragedie, komedie, historické hry, sonety); Čechy – překlady Bible kralická = rozvoj češtiny, naučná lit., historie, básnictví, **Václav Hájek z Libočan** Kronika česká (spíš hodnota umělecká než hist.)

Baroko (2. polovina 16. století - 80. l. 18. století)

(války, lidé se upírají více k Bohu, pocit životní nejistoty, protireformace)

Znaky umění - velikost, mohutnost, velkolepost, oslava Boha a jeho velikosti, kontrasty, barevné obrazy, znázornění citových stavů, vše v pohybu, nadsázka, symboly, alegorie, cílem je ohromit člověka, působit na jeho smyslové vnímání, literární žánry – legenda, duchovní epos, duchovní píseň, traktát, alegorické příběhy, Čechy = doba pobělohorská, obyvatele musí přejít ke katolictví, nebo opustit zemi = odchod nekatolické inteligence (Čeští bratři) emigrantská lit. **Jan Amos Komenský** (pedagogická: Orbis pictus – Svět v obrazech, Schola ludus – Škola hrou, Dveře jazyků otevřené, Velká didaktika; alegorické dílo: Labyrint světa a ráj srdce), domácí tvorba - jezuitská / lidová, vznikají duchovní písně, kázání, legendy + naučná historická lit.; **Bedřich Bridel** (Co Bůh, co člověk?)

Klasicismus a osvícenství 18. stol. opět návrat k antickým ideálům, odklon od víry k rozumu, FRA encyklopedisté (snaha shromáždit veškeré vědění v encyklopedii), osvícenství = důraz na vzdělání **Voltaire** (dramatik, filozof, spisovatel – ironie, kritika Candide; satira také Molière Lakomec, Tartuffe, VB **Daniel Defoe** dobrodružný román Robison Crusoe, **Jonathan Swift** fantastický román Gulliverovy cesty (liliputáni, obři)

Preromantismus (=sentimentalismus) 2. polovina 18. století - konec 1. pol. 19. století

Přechod mezi klasicismem a romantismem, klade důraz na citové hodnoty prostého, „nezkaženého“ člověka. Chápe umění jako prostředek k přeměně světa. Inspiraci hledá v lidové poezii, rozvíjí se vztah k přírodě, fantazii, dávnověku. Motivy: hřbitovy, jezera, trosky, měsíční svit, symbol poustevníka, vězně nebo poutníka. Něm - hnutí Sturm und Drang (Bouře a vzor) odmítá zvyky, příkazy, řád i v umělecké tvorbě (požadavek tvůrčí svobody). **J. W. Goethe** Utrpení mladého Werthera - *citové problémy sebevraždy*, Faust – člověk toužící po poznání světa, úspěchu, úpis ďáblu, zachrání se pomocí druhým

Národní obrození 80. l. 18. st. – 50. l. 19. st.

snaha vzkřísit jazyk, pozvednout národní sebevědomí, zájem o historii, rozvoj novinářství, divadla, vydavatelství české literatury, periodizace: 1. fáze obranná 70. l. 18. st. – poč. 19. st. jazykovědec **J. Dobrovský** píše německy, vliv osvícenství, 2. fáze ofenzivní (útočná) poč. 19. st. – 20. l. 19. st. jazykovědec a překladatel **J. Jungmann** píše česky, slovník, dějiny literatury, **Fr. Ladislav Čelakovský** ohlasová poezie, vliv lidové slovesnosti Ohlas písní českých / ruských, rukopisné padělky Rukopis královédvorský R. zelenohorský měly nahradit středověká díla, která v české lit. chyběla, 3. fáze vyvrcholení 30. – 50. l. 19. st. romantismus **K. H. Mácha** básník, prozaik i dramatik Máj, Cikáni, novinář, dramatik **J. K. Tyl** dramatická báchorka Strakonický dudák, česká hymna ve hře Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka (hudba F. Škroup), sběratel lidové slovesnosti **K. J. Erben** Kytice, pohádky, příslloví+ počátky realismu **B. Němcová** zobrazovala typy odvážných hrdinek v povídkách Divá Bára, románech Babička, pohádky, novinář **K. Havlíček Borovský** – satirické skladby Tyrolské elegie, Král Ládra, Křest sv. Vladimíra

Romantismus 1789 (Velká francouzská revoluce) – 1848 (revoluční rok)

(od slova román = hl. žánr), středem zájmu = člověk *individualista*; uzavřený okolnímu světu, klade se důraz na city a fantazii, protiklady: snu / skutečnosti (člověk sní / společnost ho neuznává), jedince / společnosti, hlavní hrdina = výjimečný, autor se s ním ztotožňuje, nepřizpůsobuje se společnosti, chodí do přírody, bývá nešťastně zamilován, je zasněný, pocit osamění, odcizenosti, obdiv k minulosti, mystice, k přírodě, exotice, únik do vlastního nitra, odvrací se od reality, zachycuje výjimečné situace, časté téma: nešťastná láska, zvukomalebnost jazyka, obraznost, Ang - **G. G. Byron** Childe Haroldova pouť, „byronismus“ = *spor hrdiny se světem, osamocený boj za svobodu proti tyranům, světabol*, **Walter Scott** historické romány Waverly, Ivanhoe, **Jane Austenová** rodinný román, silné hrdinky, které odporují zásadám společnosti, nešťastná láska Rozum a cit, Pýcha a předsudek, Fra **Victor Hugo** Bídnič, Chrám Matky Boží v Paříži, **Alexandre Dumas** Hrabě Monte Christo, Tři mušketýři, Rus **A. S. Puškin** Evžen Oněgin literární typ *zbytečného člověka*, román ve verších, psal i prózu a drama, USA **E. A. Poe** zakladatel hororu Jáma a kyvadlo, detektivní romány, básník Havran

Realismus (realita = skutečnost) 2. polovina 19. století

pravdivý, přesný, všestranný obraz skutečnosti – společnosti, nitra člověka (bez idealizace), typizace (na jednotlivém je zobrazeno obecné), literární hrdina se proměňuje, vyvíjí, je typickým představitelem své společenské vrstvy, objektivní přístup ke skutečnosti (autor není účasten, stojí nad příběhem, je pozorovatelem, svůj názor uplatňuje výběrem tématu a postav, **kritický realizmus** = kritika nedostatků společnosti, hl. žánr román, nové výrazové prostředky: hovorová řeč, nářečí, archaismy, Ang **Charles Dickens** těžké osudy dětí Oliver Twist, Fra **Honoré de Balzac** kritika společnosti, vztahů Otec Goriot, **Gustav Flaubert** literární typ nespokojené ženy Paní Bovaryová, **Jules Verne** zakladatel vědeckofantastické lit., dobrodružné romány Pět neděl v balóně, Vynález zkázy Rus **N. V. Gogol** přechod od romant. k realismu Revizor, prozaik a dramatik, **Lev Nikolajevič Tolstoj** historický román Vojna a mír, společenský román Anna Karenina, **Fjodor Michailovič Dostojevskij** zakladatel moderního románu, psychologie postav Zločin a trest, Bratři Karamazovi, Idiot; **Anton Pavlovič Čechov** lyrické drama (nedělové, zaměřuje se na city, myšlenky postav, míchání tragiky a komiky) Višňový sad, Strýček Váňa, Tři sestry, povídky Dáma s psíčkem

Naturalismus (natura = příroda) Fra 60. - 80. léta 19. st.

věrné zobrazení skutečnosti – bez tabu, přírodní zákony mechanicky aplikují na lidskou společnost (člověk = tvor zmítaný pudy, vášněmi, jeho osud je dán dědičností a sociálním prostředím, jako by neměl vlastní myšlení, vůli, vyšší city a ideály, hl. hrdinové = z nižších vrstev (např. dělníci, opilci, prostitutky), zobrazení všedního života, hl. odpudivé stránky (nemoc, bída) = pesimismus, Fra **Émile Zola** Zabiják symbol alkoholu, Nana hl. hrdinka prostitutka, norský dramatik **Henrik Ibsen** Nora

Májovci = česká literatura 60. – 70. let 19. století

rozkvět kultury: založen Sokol, pěvecký spolek Hlahol, Umělecká beseda, otevřeno Prozatímní divadlo, rozvoj novinářství, mladá literární generace 1858 almanach Máj (na počest K. H. Máchy – obdiv k dílu) – snaha povznést čs lit. na světovou úroveň, odvrát od minulosti k přítomnosti, širší rozhled po evropské kultuře, snaha zobrazit skutečnost, umělecká svoboda v tématu a zpracování, častými literárními žánry byly balady se sociálním podtextem, povídky, fejetony, společenské romány, básník a prozaik **Jan Neruda**, redaktor Národních listů Písně kosmické, Balady a romance, Povídky malostranské, básník **V. Hálek**, **K. Světlá** prózy s ženskými hrdinkami, **Jakub Arbes** tvůrce

romanet (kratší prózy, dobrodružný, dramatický děj, rozpor mezi tajemnými nepochopitelnými jevy a jejich vědeckým vysvětlením) Ďábel na skřipci, Newtonův mozek, Svatý Xaverius

Lumírovci 70. - 80. l. 19. století

časopis Lumír - povznést českou literaturu na evropskou úroveň – překlady, moderní evropské trendy do české literatury, literární experimenty, neobvyklé básnické formy (sonet, rondel), **Jaroslav Vrchlický** básník *Eklogy a písně*, dramatik *Noc na Karlštejně* a překladatel, prozaik **Josef Václav Sládek** patřil i k ruchovcům, autor venkovské lyrické, epické poezie inspirované cestou do Ameriky a dětské poezie

Ruchovci 70. - 80. l. 19. století

almanach Ruch (r. 1868 položen základní kámen k Národnímu divadlu) literatura má především sloužit národu (viz národní obrození), národní témata, venkovská próza, historické náměty, básník **Svatopluk Čech**, autor „broučků“ o měšťanovi, který se ocitá v minulosti, na Měsíci atd., psala se próza s venkovskou tematikou a s historickými náměty = **Alois Jirásek** se věnoval všem obdobím českých dějin, vyvyšoval husitství, k naturalismu patřil **Vilém Mrštík**, s bratrem psal hru Maryša, naturalistický román Santa Lucia

Literární moderna - přelom 19. – 20. století

nové směry: symbolismus (znak – nepřímá pojmenování, nutná spolupráce čtenáře, volný verš) **E. A. Poe**, **Ch. Baudelaire** Květy zla, impresionismus (dojem - snaha zobrazit pomíjivý okamžik, zaujmout všechny smysly), u nás **Antonín Sova**, dekadence (úpadek – zobrazení i negativních stránek života, kritika spol.), Fra **prokletí básníci** - provokativní život, neúcta k většinové společnosti a jejím pravidlům, **Arthur Rimbaud** báseň Opilý koráb; Ang dramatik, prozaik **Oscar Wilde** Obraz Doriana Graye, Jak je důležité mít Filipa, Pohádky

Česká moderna - konec 19. stol. - začátek 20. stol

mladí radikální prozaici, nové směry, svoboda tvorby, emancipace žen, volební právo, sociální problémy, proti falešnému vlastenectví, inspirace světovou literaturou, impresionista **Antonín Sova** Z mého kraje (krajina jižních Čech), Květy intimních nálad, symbolista **Otokar Březina** Tajemné dálky, Svítání na západě

Generace buřičů

mladí básníci spojení s anarchistickou orientací, spolek Omladina, protispolečenská, revolta, neuznávají autoritu, básníci vzdoru a života, cíl = sblížit literaturu se životem (použití hovorového jazyka, směřování k lidové tvorbě, lidová píseň, městský folklór, rýmovaný verš, málo užívají metafory), témata = neomezená svoboda jedince, odmítání autority státu a války, civilismus (směr poezie přelomu století; oslava moderní techniky a civilizace), vitalismus (směr, po 1. sv. válce oslavující život, přírodu, city (vita = život), **Viktor Dyk** - lyrický i epický básník, dramatik Zmoudření Dona Quijota a prozaik Krysař, **Fráňa Šrámek** – básník Modrý a rudý, prozaik Stříbrný vítr a dramatik Měsíc nad řekou, **Petr Bezruč** sbírka Slezské písně (téma národnostního a sociálního útisku), **S. K. Neumann** – anarchismus Kniha mládí a vzdoru, vitalismus Knihy lesů, vod a strání, civilismus Nové zpěvy, socialistické myšlenky Rudé zpěvy

Modernismus, avantgarda (= předvoj, objevování nového) přelom 19. / 20. století

reakce na krizi společnosti, mnoho nových směrů, zaměření na izolovanou osobnost, extrémní situace, intuice a sny: expresionismus **1. třetina 20. století** (převážně Německo); exprese = vyjádření citů a pocitů protiklad impresionismu, naturalismu, které zobrazovaly realitu; pocity osamělosti, úzkosti ze smrti; odpor proti tradici = netradiční vyjadřování – výtvarné umění mění barevnost proti skutečnosti, hudba tvoří jinou melodiku, literatura deformuje skutečnost, nadsázka, prožívání postav, kterým společnost ubližuje: **Franz Kafka** (pražský německy píšící židovský spis.), díla vydána hl. po smrti, zachycují deziluzi, krizi, rozpad spol.: romány Proces, Amerika, Zámek, povídka Proměna; dadaismus **1. sv. v.** Švýcarsko (strach z války) - nerozumnost, odmítnutí standardů umění, svoboda tvorby, chaos v životě, náhoda (vystřihaná slova z novin tvoří básně); futurismus **počátek 20. st.** Itálie, Rusko (*il futuro* = budoucnost), odpoutání od minulosti, tradic, uctívá moderní civilizaci, velkoměsta a techniku, oslavuje triumf člověka nad přírodou, hlásá revoltu, literatura – svoboda tvorby, zvláštní stavba básní, zvukomalba, Čechy - **S. K. Neumann**

Surrealismus **20. l. 20. st.** Francie (= nadrealismus) fantazie, prolínání reality a snu, hravost, automatické psaní bez rozumových zásahů do textu **G. Apollinaire** Kaligramy (básně psané do obrazců), Pásmo (volné řazení představ), Čechy **V. Nezval**, **J. Seifert**

Ztracená generace (lost generation) název dala americká spisovatelka G. Steinová spisovatelům, kt. zažili 1. sv. v. a zobrazovali ji v dílech (pocity vojáků po návratu z války = duševně zmrzačení, problémy se zařazením do společnosti, nedůvěra ke spol., hrdinové v nebezpečných situacích prokazují charakter) USA **Ernest Hemingway** Nobelova cena za literaturu, Sbohem, armádo! (vlastní zkušenosti z 1. sv. v.), Stařec a moře, Fiesta (román), Komu zvoní hrana

(období španělské války), **John Steinbeck** román Hrozny hněvu, Na východ od ráje, Něm **Erich Maria Remarque** Na západní frontě klid, Cesta zpátky

Světová meziválečná literatura: společenské psychologické romány Něm **Thomas Mann** Buddenbrookovi, Kouzelný vrch, Ang kritika spol. **George Bernard Shaw** Pygmalion, Svatá Jana, Ir **James Joyce** román Odysseus (motivy Homéra, Shakespeara aj. v 1 dni obyvatel Dublinu), Rus **Boris Pasternak** básník, prozaik Doktor Živago román z občanské války, **M. A. Bulgakov** román Mistr a Markétka (díla obou v Sovětském svazu zakázány!)

Existencialismus 20. I. 20. st. (*existence* = bytí, jsoucnost) filosofický směr reaguje na válku, společnost = člověk je do světa vržen, je odsouzen, aby žil ve svobodě, aby se stále mezi něčím rozhodoval a je odsouzen mít odpovědnost za své blízké, jediná jistota je smrt, člověk se cítí být odcizený a sám → strach, úzkost, svět je bez boha → záleží na člověku, co s životem podnikne, není na koho svalit vinu, **Albert Camus** témata odcizenosti, vzpoury, strachu ze samoty Cizinec

Socialistický realismus 1. polovina 20. st. (50. léta = schematismus) zobrazení člověka ve společnosti, ovlivněný levicovou ideologií, kritika sociální nespravedlnosti, oslava lidské práce, jednostranný pohled na postavy (kladné = dělníci x záporné = intelektuálové), nový žánr = budovatelský román, forma = jednoduchá, blíží se lidové tvorbě, u nás 30. léta = **Ivan Olbracht** Golet v údolí, Anna proletářka

Umělecký svaz Devětsil 1920 Praha založený z iniciativy **V. Vančury** (Markéta Lazarová, Pekař Jan Marhoul, Rozmarné léto) sdružil levicové výtvarníky a spisovatele: **Jaroslav Seifert**, **V. Nezval**, **Jiří Wolker**, 1923 pobočka v Brně, 1925 přejmenován Svaz moderní kultury Devětsil; vydával časopisy Revue Devětsilu (ReD) a Disk, Pásmo, 1925 se stalo jeho součástí **Osvobozené divadlo** = **Jan Werich**, **Jiří Voskovec**, **Jaroslav Ježek** Kat a blázen, Balada z hadrů, došlo k rozkolu mezi členy (levicoví autoři / demokraté) a svaz se rozpadl (1927 Brno, 1930 Praha), cíle = umělecká revoluce, kritika „staré“ literatury, nové směry (proletářskému umění, poetismus), snaha přiblížit umění co nejširšímu publiku, pořádání akcí přístupných co nejširšímu publiku (přednášky o umění, divadelní představení)

Poetismus pouze český směr navazující na surrealismus, **1923** manifesty, cíl = dívat se na život jako na báseň, oproštění od politiky, optimismus, rozvíjí hravost, experimenty (odstraněna interpunkce, nová slova, volný verš), náměty cirkusu, cestování, výjimečnosti, dětství, her, fantazie, básník **Vítězslav Nezval** Pantomima, Podivuhodný kouzelník, Edison (forma pásma), drama Manon Lescaut, Milenci z kiosku, **František Halas** Kohou plaší smrt, Torzo naděje, Já se tam vrátím = báseň v próze, **Jaroslav Seifert** (Nobelova cena za lit.) Slavík zpívá špatně, Na vlnách TSF

Proletářská poezie mezi válkami, myšlenky socialismu, potřeba revoluce, třídní pohled na spol., témata sociální nespravedlnosti **Jiří Wolker** Host do domu (optimismus, hravost), Těžká hodina (prolet. p., sociální balady)

Meziválečná česká próza: mnoho směrů, odraz 1. sv. války: **Jaroslav Hašek** Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války + povídky (humor, satira, protiválečné, kritika společnosti), katolický proud: **Jaroslav Durych** (víra v Boha, potlačení sociálních motivů, návrat do historie) Bloudění román z dob třicetileté války; demokratický proud: **Karel Čapek** překladatel, prozaik, dramatik hry R.U.R., Matka, Bílá nemoc, romány Krakatit, Válka s Mloky, povídky, pohádky, cestopisy, fejetony a sloupky (novinářský žánr, kt. vytvořil); psychologická próza: **Jaroslav Havlíček** romány Neviditelný, Petrolejové lampy (zlé osudy)

Skupina 42 (1942) sdružovala výtvarníky, literáty, snaha zachytit pocity pracujícího městského člověka a jeho všedního dne, hledá magii v obyčejné městské krajině, odráží i stísněnou atmosféru protektorátu a 2. světové války, po roce 1948 ukončila činnost, básníci **Jiří Kolář** Prometheova játra (i výtvarný umělec – koláže)

Jiří Orten židovský básník, okupace, zemřel mladý, sbír. Čítanka jaro, Cesta k mrazu, Ohnice

Absurdní drama 50. - 60. léta 20. st. (*absurdita* = nesmyslnost), antidrama, postrádá tradiční hrdiny - nemají žádné kostýmy, zvláštní znalosti, schopnosti, jejich rozhovor nic nesdělují, chce ukázat, že si lidé nerozumí, opakují se fráze, odehrává se v bezčase, bez kulisy, nejsou dána konkrétní místa, hry = tragikomické, černý humor; Ir **Samuel Beckett** Čekání na Godota, Švýcar **Friedrich Dürrenmatt** Fyzikové, Návštěva staré dámy, **Václav Havel** Audience, Zahradní slavnost, Vernisáž (v Československu zakázané hry - vyšly v samizdatu, hrány v bytovém divadle, politická a společenská témata, kritika spol.), Odcházení (poslední hra, dopsaná a uvedená po odchodu z prezidentské funkce – psal už dřív)

Magický realismus 2. pol. 20. st. prolíná se reálná skutečnost a iluze, sny, halucinace, mýty, magie, pověsti, prolínání dvou a více časových rovin, zobrazuje události z různých úhlů pohledu, Kolumbijec **Gabriel García Márquez** Sto let samoty, Rus **Michail Bulgakov**, Čechy **Ladislav Fuks** tematika holocaustu, 2. vlna válečné literatury romány Variace pro temnou strunu, Spalovač mrtvol, Pan Theodor Mundstock, román Vévodkyně a kuchařka

Beatníci (beat generation) beat = zbitý / blažený) USA **60. I. 20. st** protest proti konzumní společnosti, odpor proti jejím hodnotám (volná láska, život v komunitách bez majetku, práce, alkohol, drogy), **Jack Kerouac** román Na cestě

Autoři světové lit. 2. poloviny 20. st. – různé směry, různé náměty; USA jižanská literatura (téma rasismu + pokrytectví): dramatik **Tennessee Williams** psychologické drama, kritika zničených rodinných vztahů, pokrytecká morálka, únik do iluzí, útok většinové spol. proti jedinci Sestup Orfeův, Tramvaj do stanice Touha, Kočka na rozpálené plechové střeše; **William Styron** téma holocaustu zasazené do poválečné Ameriky Sophiina volba; Rusko kritika totality **Alexandr Solženicin** Souostroví Gulag (autobiografický román o pobytu v komunistickém koncentračním táboře), stejné téma i novela Jeden den Ivana Děnisoviče
společenské utopie **George Orwell** alegorické antiutopické romány Farma zvířat, 1984 (kritika totalitních režimů)

Postmoderní literatura 2. polovina 20. st. – **dosud** reakce na modernu, která chtěla vytvořit celistvý výklad společnosti a světa x postmodernisté nedůvěřují těmto výkladům: „nejsou možné“, není „jediná pravda a jediný cíl“ = rozmanité názory, pluralita pohledů, vše dovoleno, hra se čtenářem, kritika nadvlády rozumu (ten uznává pouze jeden úhel pohledu), snaha lit. vyhovět různým čtenářům (naivním, kterým jde o obsah, uniká jim vícevýznamová stavba díla, i těm kritickým, kteří přehlížejí banální příběh, soustředí se na formu, mezitextový význam); objevují se nové typy postav (Zevloun: představitel moderní existence, prostředí městské ulice, všechno vidí, prožitek svobody, svět je divadlo, anonymita, chaos; Tulák: potlouká se, putuje bez trasy, uniká kontrole, neuznává normy, neví, kam cesta vede; Turista: cestování ve skupinách, hledání dojmů, turista platí a vyžaduje, hledá zážitky, dojmy; Hráč: boj má pravidla, životní proces se skládá ze série her) **Umberto Eco** Jméno růže, Pražský hřbitov, ve Francii žije **Milan KUNDERA** Žert, Nesnesitelná lehkost bytí

autoři České lit 2. pol. 20. st:

básníci: **Vladimír Holan** meditativní, imaginativní poezie, novotvary (= vlastní slova), složité vyjadřování, symbolika, experimentální básně Kameni, přicházíš..., angažovaná tvorba spojená s válkou Září (Mnichov), próza Rudoarmějci, 60. léta Noc s Hamletem; dramatik, překladatel a básník **František Hrubín** lyrická sb. Krásná po chudobě, reakce na válku – téma domova Země sudička, Jobova noc (JOB = BOJ), Hirošima, básnická povídka (poéma) Romance pro křídlovku, próza Zlatá reneta, drama Srpnová neděle, verše pro děti; básník, prozaik **Jan Skácel** vztah k Moravě Co zbylo z anděla, Hodina mezi psem a vlkem, Smuténka, pro děti Uspávanky a pohádky

prozaici: **Bohumil Hrabal** zvláštní styl, proud vyprávění = pábení, povídky Perličky na dně, Pábitelé, romány Postřižiny, Příliš hlučná samota, Obsluhoval jsem anglického krále, novela Ostře sledované vlaky – vydával oficiálně, v samizdatu i v exilu!!!, **Josef Škvorecký** emigroval, v Kanadě založil nakladatelství Sixty Eight Publishers (vydával české autory), poválečný román Zbabělci (byl zakázán) s postavou Dannyho Smiřického i v dalších dílech Tankový prapor, Prima sezóna, Mirákl, Příběh inženýra lidských duší, detektivky, novely s tematikou židovství, jazzu, lásky, **Arnošt Lustig** prošel koncentračním táborem, žil v Americe, romány především o holocaustu Modlitba pro Kateřinu Horowitzovou, Dita Saxová, novinář, prozaik a tvůrce politického prohlášení 2000 slov **Ludvík Vaculík** založil samizdatové nakladatelství Petice (vydávalo tajně zakázané autory v době socialistické cenzury), novely Sekyra, Morčata, deníkový román Český snář (zobrazil život disidentů), autobiografický román o vlastní nevěře Jak se dělá chlapec, psal do Lidových novin, především fejetony, básník, prozaik i dramatik **Pavel Kohout**, zprvu podporoval komunistické myšlenky, pak byl zastáncem Pražského jara, v 70. l. donucen emigrovat, žil v Rakousku, psal nejdříve budovatelské verše, pak dramata vlastní August, august, august (příběh klauna) i převzatá, román Katyně (dívka studující na kata), téma 2. sv. v. Hodina tance a lásky, **Ota Pavel** autor 3. vlny válečné lit., vzpomínkové soubory povídek s dětským hrdinou Smrt krásných srnců, Jak jsem potkal ryby, sportovní povídky Dukla mezi mrakodrapy, Plná bedna šampaňského, Pohádka o Raškovi, reportáže, oblíbený prozaik 70. a 80. let 20. st. **Vladimír Páral** tematika mezilidských vztahů, prostředí chemiček Milenci a vrazi, Soukromá vichřice, Mladý muž a bílá velryba, Katapult, sci-fi Válka s mnohozvířetem, erotické romány Playgirls I a II

dramatici: **Josef Topol** i básník a režisér, otec Jáchyma T. (současný spisovatel) a Filipa T. (hudebník Psí vojáci), zákaz činnosti v Československu – dělník, hra o kolektivizaci Konec masopustu, Kočka na kolejích, Hodina lásky, Sbohem, Sokrate!, 60. l. 20. st autorské Divadlo Járy Cimrmana založené na mystifikaci (zvláštní stavba představení – „odborný seminář“ + hra) - **Zdeněk Svěrák** – **Ladislav Smoljak** komedie, satiry Akt, Ljavec, Němý Bobeš, Dlouhý, Široký a Krátkozraký, Posel z Liptákova, Švestka, České nebe + scénáře k českým komediím Jáchyma, hoď ho do stroje, Marečku, podejte mi pero, Na samotě u lesa, Vrchní, prchni, Vesničko má středisková, pohádka Tři veteráni, **Svěrák** – Kolja (Oskar), Obecná škola

POJMY:

anekdota (krátké vtipné vyprávění s překvapivou pointou)

bajka (veršované nebo prozaické vyprávění o zvířatech podobající se pohádce; připisuje zvířatům lidské vlastnosti, vyslovuje mravní ponaučení, satirickou formou ukazuje, co je dobro a zlo)

balada (lyrickoepická pochmurná báseň se smutným dějem a tragickým koncem - b. sociální, b. lidová)

cestopis (lit. dílo popisující autorovu cestu do neznámé země - forma lit. věcné)

elegie (žalozpěv - žánr lyriky, báseň se smutným laděním, motiv žalu nad ztrátou blízkého, lásky, stesk)

epigram (krátká satirická báseň vyjadřující myšlenku o události / osobě; s vyhrocenou pointou)

epos (rozsáhlá veršovaná epická skladba o významné události, národní / hrdinský / duchovní / zvířecí)

fantasy (viz výše)

kaligram (báseň v podobě grafického obrazce - žánr lyriky)

komedie (žánr dramatu, s humorem a nadsázkou zobrazuje zápas lidí s nedostatkem, který končí dobře)

kronika (prozaický nebo veršovaný druh historického spisu zaznamenávající v časovém sledu dějinné události - spojení lit. věcné a umělecké)

legenda (veršovaný nebo prozaický žánr převážně středověké náboženské epiky vyprávějící o životě, skutcích, záracích a mučednictví světců)

mýtus (báje - veršované, prozaické vyprávění smyšleného příběhu o nadpřirozených bytostech, jejichž pomocí se lidé snažili vysvětlit přírodní jevy, vznik světa, život bohů, stvoření lidí a zvířat)

novela (epický prozaický žánr středního rozsahu (delší než povídka), poutavý příběh, jednoduchý děj se soustředí na jednu událost ze života hlavní postavy, má rychlý spád a překvapující závěr - pointu)

óda (lyrická báseň většího rozsahu, která oslavuje boha, hrdinu, morální vlastnosti)

pásmo (polytematická báseň delšího rozsahu, volně řazená témata, která spolu bezprostředně nesouvisí, volný tok básnických představ)

píseň (lyrický žánr, prosté vyjádření, hudební rytmus a rým, pravidelná sloka a časté využití refrénu; lidová - autor neznámý, zlidovělá - na autora se zapomnělo, umělá - autor známý)

poema (básnická povídka, kratší lyrickoepický žánr, popisuje událost ze života jednotlivce, jeho pocity)

pohádka (báchorka, prozaický žánr lidové slovesnosti, netýká se konkrétní události, místa, postav; fantastický děj ve smyšleném světě, do jehož chodu zasahují nadpřirozené bytosti, kouzla, oživé předměty; střet dobra + zla = dobro vítězí; kouzelné (fantastické), zvířecí, legendární (biblické postavy), novelistické (děj blízký skutečnému životu); umělé (současný hrdina, autor známý)

pověst (útvár lidové slovesnosti, prozaický žánr sdružující jak fantastické, tak reálné události spojené s určitým místem, osobou; místní, heraldické - erby, rodové, historické - národní, bohatýrské)

povídka (prozaický útvár nevelkého rozsahu s jednoduchým dějem, rychlým spádem a málo hrdiny, kteří se v průběhu děje zřídka vnitřně proměňují; na konci často pointa)

román (rozsáhlý prozaický epický útvár, zobrazuje rozsáhlé úseky života, rozmanité vztahy mezi lidmi, jejich psychické prožívání situací; hlavní dějová linie rozvětvena vedlejšími motivy, řada postav, které se vyvíjejí, hrdina se proměňuje během děje)

romance (menší lyrickoepická báseň rozmanitého obsahu, nejčastěji s tematikou milostnou, vypráví se v ní zajímavý příběh o známé události či osobě; původně španělská lidová veršovaná píseň)

sci-fi (vědeckofantastická lit.) témata budoucnosti, technických vynálezů, vesmíru x (**Fantasy literatura** vytváří vlastní světy, postavy, nová realita, fantazie, **J. R. R. Tolkien**)

sonet (znělka, forma básně s čtrnácti verši - dvě čtyřverší a dvě tříverší; zpravidla téma lásky)

tragédie (žánr dramatu - truchlohra, jednotlivec vede nerovný boj proti nepřátelským silám, které mají podobu osudu, zákonů a zvyků společnosti, ve které hrdina žije, ale v tomto boji hrdina podléhá a hyne)